

Охридско, февруари 1904 година. Преписот е извршен од руски на македонски јазик. Хартијата е 21 × 16,5 см. Повезот е од картон во црвена кожа.

Четврта книга е „ПРАВИЛО ИЖЕ ВО СВЕТИХ ОТЦА НАШЕГО СПИРИДОНА ЧУДОТВОРЦА ЕПИСКОПА ТРИМИФУНСКОГА”. Хартијата е 20,7 × 17 см со 12 полни листови. Во оваа книга е интересен записот „Сла служба от сватитела, Спиридона подарувам во храм св. великомученика Георгиа. Исписах аз многогрешный Василии А. Икономов учител въ с. Лазарово Поле 1886 година априли 7”.

Овој учител и преписувач, со своето културно просветно влијание, има одиграно посебна улога во животот на овој манастир и на населението од овие краишта за што говорат и овие негови преписи.

Овие ракописи преставуваат посебен интерес како за културата, така и за политичката и економската историја. Македонското население, учествувајќи со прилози во овие и други манастири и цркви, всушност водело перманентна борба за одржување на македонската самобитност. Овде, во овие ракописни книги, можат да се најдат интересни податоци за топономастиката и етнографијата, а посебно за економската историја. Откога ќе се извршат потребните конзерваторски работи, целосните проучувања ќе ги дадат потребните резултати.

Ова е само еден многу бегол опис, а што се крие зад овие и други податоци, научните и стручни работници ќе го дадат својот последен збор. Повеќе ракописи се добро цртани со орнаментика. За жал, некои од нив се многу оштетени од забот на времето, бидејќи за овие ракописи не се знаело дека овде постојат.

Секако, овие ракописни книги ќе го зголемат културното богатство на старословенски ракописи во Македонија, а наедно и ќе послужат за постојната изложба на ракописите што треба да биде поместена во дрвениот Охрид.

К. ПЕТРОВ

УЛОГАТА НА МЕЦЕНАТСТВОТО НА МЕДИЧИТЕ ЗА РАЗВИТОКОТ НА РЕНЕСАНСНАТА УМЕТНОСТ ВО ФИРЕНЦА

Сосем е основана констатацијата дека уметноста во Фиренца веќе имала својствен израз и значајно место во културата на градот доста време пред да премине власта во рацете на фамилијата Медичи. Но исто така е бесспорен и фактот дека врз ова разновидно уметничко богатство меценатството на Медичите создаде поволни материјални околности за расцут на ренесансната уметност во Фиренца.

Уште во периодот на романиката, далеку пред Медичите да станат значајна фамилија, во самоуправната Фиренца се создадени значајни споменици. Меѓу нив е големата октогонална крстилница,

на плоштадот пред катедралата, посветена во XI век, а со значајни мозаици од XIII век. Исто така, пред управата на Медичите Андреа Пизано, во 1336 година, ги изработил бронзените крила од јужната врата на крстилницата, со релјефни сцени од животот на св. Јован Крстител. Доста подоцна, но сè уште пред времето на управата на Медичите, Лоренцо Гиберти ги изработил, од 1403 до 1424 година, бронзените крила на северната врата на крстилницата со релјефни сцени од животот на Христос. Од предмедициевскиот романичен период е и базиликата San Miniato al Monte од почетокот на XI век.

Уште помногубројни се предмедициевските споменици во периодот на готиката. Најзначаен меѓу нив е катедралата Santa Maria del Fiore, започната во 1296 година од Арнолфо ди Камбио, градена од Франческо Таленти, и завршена со ренесансната купола од Филипо Брунелески во 1420—1434 година. Камбанаријата на катедралата е започната од Ѓото ди Бондоне во 1334 година. Во катедралата е значајна бронзената врата од сакристијата изработена од Лука дела Робија и скулптираните хорски прегледи од Донато Донатело и од Лука дела Робија.

Од предмедициевскиот период е и готичката црква Or San Mikele, изградена меѓу 1337—1404 година во приземјето на градскиот магацин за храна. На фасадата на оваа црква се Донателовите скулптирани фигури на св. Георги, св. Петар и св. Марко изработени околу 1408 до 1413 година и фигурите на св. Матеј, св. Стефан и св. Јован Крстител што ги скулптирал Лоренцо Гиберти во времето околу 1414—1428 година.

Од предмедициевскиот период е и значајната црква Санта Кроче, започната од Арнолфо ди Камбио во 1294 година. Меѓу најзначајните уметнички вредности во црквата Santa Croce се многубројните фрески од Ѓото ди Бондоне и неговите ученици, потоа релјефот Благовештение од Донатело и распјатијата од Донатело и Брунелески.

Од времето пред управата на Медичите е и црквата Santa Maria Novella, започната во 1278 а доградена во 1357 година, со фрески од учениците на Ѓото, потоа црквата Santa Maria del Carmine со фрески од Томазо Мазолино и Томазо Мазачо.

Неколку значајни несакрални граѓевини во градот ги собираат на творештво фирентиненските уметници уште во предмедициевскиот период. Најзначајна е Palaco Vekio- што му се припишува на Arnolfo di Cambio, а е започната во 1298 година. Потоа крај неа Logia dei Lanci од времето меѓу 1376—1383 година. Од големо значење е, натаму, постарата, иако помала Palaco del Podesta наречена Барцело, градена во XIII век за Градската управа, и цеховската готичка куќа на ткајачите на волна, таканаречена Арте дела Лана од 1308 година.

Пред доаѓањето на Медичите на стварна власт, во Фиренца веќе дејствувале значајните архитекти, скулптори, и сликари: Чени деи Пепи Чиамбуе, Арнолфо ди Камбио, Гото ди Бондоне, Андреа Пизано, Франческо Таленти, Филипо Брунелески, Лоренцо Гиберти, Донато Донатело, Микелоцо Микелоци, Томазо Мазачо, Томазо Мазолино и многу нивни ученици и помалку значајни современици. Меѓутоа, доаѓањето на власт на фамилијата Медичи во Фиренца донело многу позитивни промени за уметниците и за ренесансната уметност.

Изложувајќи ги податоците за св. Кузман и Дамјан, како бесребреници-лекари што не земале пари за лекарската помош, еден историчар на уметноста ги споменува фирентинските Медичи, што од предци-лекари станале луѓе од пари-банкари. Нема сомневање дека од името на патронот на лекарите Кузман доаѓаат имињата во фамилијата на Козимо Постариот, на неговиот внук Козимо, на Козимо — син на Пиетро II, потоа од помладата медицинска лоза на Козимо I, на неговиот внук Козимо II и внук на овој последниов Козимо III.

Веќе е сосем добро познато дека наедно со банкарското збогатување на фамилијата Медичи расте нејзиното значење. Во долготрајните ривалства и борби меѓу поседниците велможи и граѓанските богати фамилии доаѓа до углед Говани д'Аверардо де Медичи, кој во 1422 година е избран за бајрактар на Фиренца. По него власта ја зел Козимо Постариот што ја организирал својата управа од 1429 до 1464 година како апсолутен суверен, иако ги задржал републиканските институции. По Козимо Постариот власта ја наследил син му Пиетро I, кој во петгодишното владеење од 1464 до 1469 година не покажал особени успеси. Меѓутоа, синот на Пиетро I, Лоренцо Величествен во текот на своето дваесетитригодишно владеење, од 1469 до 1492, не само што ја сконцентрирал сета власт над Фиренца и припоените градови во свои раце, туку покажал и особено видни успеси во културата. По Лоренцо Величествен дојде на власт син му Пиетро II од 1492 до 1494, но без особен успех во управувањето. Откако францускиот крал Шарл VIII ја зазел Фиренца, Медичите биле изгонети од градот во 1494 година и повторно востановени републиканските институции Големиот совет, Советот на осумдесетемина, Сињорија и Десетмина на слободата. Дури во 1512 година, по долготрајните ривалски судири, се враќаат Медичите во Фиренца. Ѓулиано Медичи е поставен на власт од шпанските трупи, но набргу се повлекува и него го заменува Лоренцо, синот на Пиетро II, кој владее од 1512 до 1519 година. Од 1519—1523 година на власт е Ѓулио Медичи. Во 1527 година Медичите биле уште еднаш изгонети од Фиренца, но овој прогон не траел долго и тие се вратиле во 1530 година. На власт дошол како фирентински херцог, Алесандро Медичи, кого во 1537 година го убил роднината Лоренцето. Тогаш власта преминала во рацете на

помладата лоза на Медичите, односно на Козимо I, голем војвода фирентински. По него, како големи војводи фирентински, владееле во Фиренца Медичите од помладата лоза: Франческо I, Фердинандо I, Козимо II, Фердинандо III и Ѓан Гастоне, со кого во 1737 година завршува во Фиренца медичиевската династија.

Меѓу оваа низа видни медичиевски владетели во Фиренца, особено значење за развитокот на културата, на филозофската и естетската мисла и за покровителство над уметноста и уметниците, имале Козимо Постариот и Лоренцо Величествени. Медичите што ја наследиле власта по првиот изгон и Медичите од помладата лоза само ја продолжиле убавата меценатска традиција. Сосем е сигурно дека богатството и власта во Фиренца и 35-годишното владеење на Козимо Постариот и 23-годишното владеење на Лоренцо Величествен го обусловиле нивното интересирање за уметноста и културата. Нивното почитување на класичниот свет ги поврзало не само со архитектите, скулпторите и сликарите, во чиешто ренесансни настојувања гледале примери од антиката, туку во исто време и со филозофите и литератите.

Улогата на Медичите во уметноста започнала со формирањето на уметнички збирки чиј надзорник бил Бертолдо ди Ѓовани, кој станал и управител на медичиевската уметничка школа. Нивната улога била надополнета со материјалната поддршка на младите уметници што учеле во таа школа, како на пример Микеланџело Буонароти, и уште повеќе со давањето многубројни архитектонски, скулпторски и сликарски нарачки, на ренесансните уметници чиешто значење има светски размери.

Една од најстарите медичиевски нарачки е фамилијарната црква Сан Лоренцо, нарачана од Ѓовани Медичи, татко на Козимот Постариот, започната во 1419 година, како една од најстарите ренесансни градби на Филипо Брунелески, кој ја конструира и Старата сакристија во времето меѓу 1421—1438 година. По нарачка на Медичите, на црквата работел потоа Микелоџо Микелоџи, а уште подоцна и Микеланџело Буонароти, кој имал намера да ја обложи целата фасада со мермерни плочи, но не успеал да ја реализира таа замисла.

Речиси исто толку рано, во 1420 година, Ѓовани Медичи ја има нарачано градбата на L'Osedale delli inoenti — Прифатилиште за најдени деца, што ја има изведено Филипо Брунелески. Фајансните медалјони со детски фигури поставени над колоните ги изработил Лука дела Робија.

Здрава врска создала фамилијата Медичи со Донато Донатело давајќи му нарачки за приличен број уметнички творби. Така, на пример, Донатело го изработил, според една стара камеја, релјефот на Бахус и Аријана, што бил поставен во дворот на Палаџо Медичи. По нарачка на Козимо Постариот, Донатело направил во црквата San Lorenzo две бронзени крила со релјефи за вратата во

Старата сакристија, каде што скулптирал и еден мермерен саркофаг на родителите на Козимо Постариот, и каде што се наоѓа од Донатело изработена биста на Сан Лоренцо од теракотата. Во 1466 година, последната година од својот живот, Донатело ја изработил во црквата Сан Лоренцо значајната бронзена предикалница со сцени од Христовите страдања, според нарачката на Козимо Постариот, во соработка со учениците Бертолдо и Белано. Во Старата сакристија се наоѓа и гробницата на синовите на Козимо Постариот — изработена од Андреа дел Верокио по нарачка на Лоренцо Величествен.

Многу значајната градба што Медичите ја нарачале по нивното повторно враќање во Фиренца била Новата сакристија крај црквата San Lorenzo. Оваа градба ја извел и ја исполнил со скулптури Микеланџело Буонароти, во времето меѓу 1520 и 1534, време на владеење на Ѓулио Медичи (што станал папа Климент VII) и Александар — убиен од роднината Лоренцо. Во изведувањето на ова Микеланџелово ремек-дело не попречил ни вториот краткотраен изгон на Медичите од Фиренца меѓу 1527 и 1530 година, што го организира фамилијата Сфорца. Веќе е сосем добро познато дека во оваа Нова сакристија се наоѓаат вонредно значајните Микеланџелови фигури на Ѓулијано и Лоренцо Медичи, потоа персонафикациите на ноќ и ден, на зора и вечерина, а потоа и фигурата на Богородица со Христос — дете.

Прилично голем број архитекти биле ангажирани со нарачки од фамилијата Медичи за градење палати. Така, на пример, Козимо Постариот му ја нарачал на Микелоцо Микелоци Вила Медичи од Кареџи, изградена во 1434 година и подоцна место каде што Лоренцо Величествен ги повикувал филозофите од Академијата на разговор.

Врската на фамилијата Медичи со Микелоци продолжила со нарачката од Козимо Постариот за градење на фамилијарната палата Медичи — наречена Рикарди според подоцнежните сопственици. Микелоци ја изградил оваа најзначајна фирентинска ренесансна палата во времето околу 1444—1452 година. За сликарско декорирање на капелата во оваа палата Козимо Постариот го ангажирал, во 1469 година, сликарот Беноцо Гоцоли, кој во процесијата поклонување на кралевите го претставил и Козимо Постариот.

Козимо Постариот му нарачал, во 1461 година, втора вила на Микелоцо Микелоци — Vila Cafagiolo. Подоцна Лоренцо Величествен, во 1480 година, ја нарачал вилата Поѓо а Кајано, што ја изградил архитектот Ѓулијано да Сангало.

Се смета дека фирентинската библиотека, што ја основал Козимо Постариот во 1444 година, била прва јавна библиотека во Европа. Неа ја надополнувал и син му Пиетро и внук му Лоренцо

Величествен. Дури во 1523 година Ѓулио Медичи, што станал папа Климент VII, му нарачал на Микеланџело Буонароти да ја изгради и да ја декорира сегашната библиотека Медичео-Лауренциана што се наоѓа во клаустрот крај црквата San Lorenzo. Во оваа работа соработувале уште Ѓорѓо Вазари и Бартоломео Аманати.

Иако веќе имало и доста плакати, и доста вили и доста скулптурални творби, Медичите од помладата лоза на фамилијата, што владеела во Фиренца во XVI век, ја продолжила меценатската улога давајќи им поддршка на уметниците. Така, Козимо I му ја нарачал на Ѓорѓо Вазари палатата Уфиџи, што била градена од 1560 до 1574 година. При крајот на XVI век за Франческо Медичи ја изградил Бернардо Буонталенти вилата Пратолино. Нешто подоцна, Бернардо Буонталенти ја пресогради од тврдина за Медичите Вила Ла Петраја.

Меѓу скулпторите поврзани со Медичите е и Бенедето да Мајано кој, по нарачка на Лоренцо Величествен, ги изработил релјефните медалјони на Ѓото и на музичарот Бенедето Скварчалупи, двајцата поставени во црквата Santa Maria del Fiore. Една биста на Пиеро, син на Лоренцо Величествен, има изработено скулпторот Антонио дел Полајоло. Бачо Бандинели околу 1540 година ја скулптирал фигурата на Ѓовани деле Банде Нере, таткото на Козимо Медичи, што се наоѓа на Пјаса San Lorenzo. Ѓовани да Болоња ја има изработено коњаничката статуа на Козимо I Медичи што е на Пјаса della Signoria.

Кон овој вонредно голем број ангажирани архитекти и скулптори голем е бројот и на ангажираните сликари од Медичите од старата и помладата лоза. Така, на пример, Сандро Ботичели ја насликал Лукреџија Торнабуони, мајка му на Лоренцо Величествен, потоа го насликал Ѓулијано Медичи и возљубената на Ѓулијано, Симонета Веспучи. Лука Сињорели, по нарачка на Лоренцо Величествен, ја има насликано сликата Пан, како божество на природни радости. Сликарот Филипино Липи ја има насликано сликата Поклонување на кралевите со портрет на личностите од помладата лоза на Медичите. Ѓакопо да Понтормо ја има претставено целата фигура на Козимо Медичи. Рафаело Санти го има сликано папата Леон X — инаку Ѓовани Медичи, и кардиналот Ѓулио Медичи. Ѓорѓо Вазари го портретирал Лоренцо Величествен. Најангажираниот сликар е секако Ањоло Бронџино, кој ги изработил портретите на Ѓовани Медичи, потоа на Лоренцо, брат на

Козимо Постариот, потоа на Ѓовани, другиот син на Козимо Постариот, потоа на Ѓулијано, на Лоренцо, на Ѓулио — Климент VII, на Алесандро Медичи и на Козимо I.

Со овие имиња и творби секако не е исцрпена полната листа автори и нивната активност, но тоа е доволно да ја осветли меценатската уметничка ангажираност на Медичите, која ја насочила фирентинската ренесанса, што во растежот ја раздвижила цела Европа и станала темелен дел на светската уметност.